

46. Kur’ân’da “وهن/vehn” Kökünün Anlam ve Kullanımları Üzerine Bir İnceleme¹

Esat SABIRLI²

APA: Sabırlı, E. (2024). Kur’ân’da “وهن/vehn” Kökünün Anlam ve Kullanımları Üzerine Bir İnceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (40), 760-773. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1502236>.

Öz

Allah Teâlâ’nın insanlığa son seslenişi olan Kur’ân’daki ilahi mesajlar, Kur’ân’ın muhataplarına bir dil aracılığıyla iletilmiştir. Bu iletinin doğru anlaşılması, hitap ve muhatap arasındaki iletişimi sağlayan dilin doğru anlaşılmasına bağlıdır. Bu açıdan, Kur’ân’daki ifade birimlerinin temelini oluşturan kelimelerin Kur’ân’ın anlam dünyasındaki yerini tespit etmek büyük bir önemi haizdir. İşaret edilen önemin farkında olarak kaleme alınan bu makalede “vehn” kökünün Kur’ân’daki anlam ve kullanımları konu edilmiştir. “Vehn” kelimesinin, cihat konulu bir hadiste “dünya tutkusu ve ölüm korkusu” diye çok özlü bir şekilde tanımlanmış olması ve ayrıca “vehn” olgusunun dini literatürde bu hadis bağlamında gündeme taşınması dikkate alınarak, çalışmada öncelikle söz konusu hadise kısaca temas edilmiştir. Daha sonra “vehn” kökünün aslı anlamı ile bu kökten türeyen diğer kelimelerin kullanıldığı anlamlar tespit edilmiş ve böylece ilgili kökün Arap dilindeki anlam alanına dair bir çerçeve çizilmiştir. Ardından bahse konu kökün isim, fiil ve mastar türevleriyle birlikte Kur’ân’da geçtiği sekiz ayetin her biri ayrı ayrı başlıklar altında ele alınıp incelenmiştir. Bu incelemeye göre “vehn” kökünün “zayıflık göstermek, yılmak, gevşemek” anlamlarında kullanıldığı ayetlerin önemli bir kısmı, Allah yolunda cihatla ilgilidir. Bu ayetlerde düşmana karşı gevşeklik gösterilmemesi, onlardan gelen sıkıntılara dayanıp direnme konusundaki azim ve kararlılığın güçlü tutulması yönünde mesajlar verilmektedir. Yine bu ayetlerde yer alan düşman karşısında cesaretin kırılmaması ve yılgınlık gösterilmemesi hususundaki emirler; Allah’ın yardımının müminlerin yanında olduğu, dünyevî ve uhrevî açıdan gerçek manada üstünlüğün ancak ve ancak iman edenler için mümkün olduğu gibi gerekçelere dayandırılmıştır. Çalışmada son olarak bazı meâllerde “vehn” kökünün geçtiği kimi ayetlerin cihatla ilgili nüzûl bağlamının çeviriye yansıtılmadığı tespit edilmiş ve doğru çeviri örneklerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur’ân, Tefsir, “Vehn” Kökü, Anlam, Meâller.

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %10

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 20.05.2024-**Kabul Tarihi:** 20.06.2024-**Yayın Tarihi:** 21.06.2024; **DOI:** 10.29000/rumelide.1502236

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir ABD / Dr., Selçuk University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Department of Tafsir (Konya, Türkiye), esabirli42@gmail.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0001-7908-9527> **ROR ID:** <https://ror.org/045hgzm75>, **ISNI:** 0000 0001 2308 7215, **Crossreff Funder ID:** 501100007086

A Study on the Meaning and Uses of the Root "وهن/wahn" in the Qur'an³

Abstract

The divine messages in the Qur'an, which is the last address of Allah Almighty to humanity, were conveyed to the Qur'an's addressees through a language. The correct understanding of this message depends on the correct understanding of the language that enables communication between addressing and the addressee. In this respect, it is of great importance to determine the place of words, which form the basis of the units of expression in the Qur'an, in the world of meaning of the Qur'an. This article, written with the awareness of this importance, is about the meaning and usage of the root "wahn" in the Qur'an. Considering the fact that the word "wahn" is defined very succinctly in a hadith on jihad as "the desire for the world and the fear of death" and also that the phenomenon of "wahn" is brought to the agenda in the context of this hadith in religious literature, the hadith in question is briefly touched upon in the study. Then, the original meaning of the root "wahn" and the meanings of other words derived from this root were determined and thus a framework was drawn regarding the meaning of the root in Arabic language. Then, each of the eight verses in the Qur'an in which the root in question appears with its noun, verb and infinitive derivatives is analyzed under a separate heading. According to this analysis, the majority of the verses in which the root "wahn" is used in the meanings of "showing weakness, being frustrated, and slackening" are related to jihad in the way of Allah. These verses give the message to show slackness against the enemy, and to keep the determination and resolve to endure and resist the troubles coming from them strong at all times. Again, the orders in these verses about not being discouraged and not showing frustration in the face of the enemy are based on reasons such as Allah's help is on the side of the believers, and that true superiority in terms of worldly and hereafter is only possible for those who believe. Finally, it is determined that in some of the translations, the context of the verses in which the root "wahn" occurs is not reflected in the translation and examples of correct translations are given.

Keywords: Qur'an, Tafsir, "Wehn" Root, Meaning, Translations.

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.
Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.
Funding: No external funding was used to support this research.
Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.
Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.
Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 10
Ethics Complaint: editor@rumelide.com
Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 20.05.2024-**Acceptance Date:** 20.06.2024-
Publication Date: 21.06.2024; DOI: 10.29000/rumelide.1502236
Peer Review: Two External Referees / Double Blind

1. Giriş

İslami literatürde “vehn” olgusu daha çok Hz. Peygamber’den (sav) rivayet edilen bir hadis dolayımında dile getirilir. Gelecekte Müslümanların diğer din mensupları karşısındaki durumunu tasvir eden bu rivayette Hz. Peygamber (sav) “Yakın bir gelecekte diğer ümmetler, yemek yemek için birbirlerini çağırarak sofranın başına üşüşen insanlar gibi sizin başınıza üşüşecekler.” buyurmuştur. Orada bulunanlardan birisi: “Bunun nedeni, o gün bizim sayımızın az olması mıdır?” diye sorunca Rasûlullah (sav) “Bilakis o gün sayınız çok olacak; ancak sizler selin önündeki çer çöp gibi olacaksınız. Allah düşmanlarınızın yüreklerinden size yönelik korkuyu söküp alacak, sizin gönüllerinize ise vehn yerleştirecek.” buyurmuştur. Bunun üzerine “Yâ Rasûlallah! Vehn nedir?” diye sorulunca Hz. Peygamber (sav) “Dünya tutkusu ve ölüm korkusu!” şeklinde cevap vermiştir. (Ebû Dâvûd, 2009, “Melâhim”, 5)

Şârihler hadiste geçen “vehn” kelimesini genellikle “kalpteki azim ve kararlılığın kaybolması (za’f) ve kâfirlerle savaşmaktan korkmak (cübn)” şeklinde açıklamışlardır. (Azîmâbâdî, 1994, 11/273; Sehârenfûrî, 2006, 12/345; İbn Raslân, 2016, 17/102) Ayrıca “vehn”in günlük dildeki kelime anlamının biliniyor olmasından hareketle rivayetdeki “Yâ Rasûlallah! Vehn nedir?” şeklindeki sorunun, “vehn”in kendisinden ziyade sebebini öğrenmeye yönelik olduğu ifade edilmiştir. (Azîmâbâdî, 1994, 11/273; İbn Raslân, 2016, 17/102) Nitekim Hz. Peygamber’in (sav) bu soruya vermiş olduğu “Dünya tutkusu ve ölüm korkusu!” şeklindeki cevap da Müslümanların vehn hastalığına tutulmalarının sebebine işaret etmektedir. Şöyle ki dünyaya tutkuyla bağlanarak şehvî arzu ve isteklerinin peşinde koşan kimse, bu zevkleri doyasıya yaşadığı yer olan dünyadan ayrılmayı hiç arzu etmeyecek; bu durum onu ölümden korkmaya, dolayısıyla ölümlerle karşı karşıya kalma ihtimali çok yüksek olan cihattan uzak durmaya itecektir. (İbn Raslân, 2016, 17/102)

Hadisteki mana ve muhtevasına kısaca temas ettiğimiz “vehn” kelimesi isim, fiil ve mastar gibi türevleriyle birlikte Kur’an’da da zikredilmektedir. Bu çalışmada “وَهْن/wahn” kökünün Kur’ân’daki formları konu edilecektir. Bu çerçevede öncelikle Arap dilinde “vehn” kökü ve bu kökten türeyen kelimeler incelenecek, böylelikle söz konusu kökün temelinde yer alan aslî anlamlar tespit edilecektir. Ardından “vehn” kökünün geçtiği ayetler ele alınacak; Kur’ân sözlükleri ve tefsir kitaplarındaki veriler ışığında bu kökün Kur’ân’daki anlam alanı ortaya konulacaktır. Son olarak “vehn” kökünün geçtiği bazı ayetlerin cihatla ilgili nüzûl bağlamının kimi meâllerde çeviriye yansıtılmadığı ve bu durumun ilgili ayetteki mana ve maksadın net bir şekilde ortaya konulmasını engellediği gösterilmeye çalışılacaktır.

2. Arap Dilinde “وَهْن/wahn” Kökü ve Türevleri

Dilciler bu kökün iki temel anlamının bulunduğunu belirtmektedir. Buna göre birinci anlam “zayıflık göstermek, yılmak, zaafa uğramak, bitkin düşmek” şeklindedir. İkinci anlam ise zamanla ilgili olup “gecenin geride kalan belli bir süresi” demektir. (İbn Fâris, 1979, “vhn”, 6/149; İbn Sîde, 2000, “vhn”, 4/429-430) Bu ikinci anlamın “gece yarısının bir bölümü”, “geceden geçen bir sürenin sonrası” veya “gecenin geçip gittiği an” şeklinde olduğu da ifade edilmiştir. Zamanla ilgili zikri geçen anlamlar aynı kökten gelen كَهْنُ kelimesi için de geçerlidir. (İbn Manzûr, ts., “vhn”, 13/455)

Kelimenin Cahiliye dönemi Arap şiirindeki bir örneğine Muallaka şairi Züheyr b. Ebî Sülmâ’nın (ö. 609 [?]) وَأَخْلَفْنَاكِ ابْنَةَ الْبَكْرِ مِمَّا وَعَدْتِ / فَأَصْبَحَ الْحَبْلُ مِنْهَا وَاهْنَا خَلْفًا [?] “Bekr kabilesinden olan yâr sana verdiği sözünden döndü. / Böylece onun sevgi bağı zayıflamış ve yıpranmış oldu.” şeklindeki beytinde rastlanmaktadır.

Beyitte yer alan *وَإِنَّا* "zayıf" kelimesi, "vehn" kökünün ism-i fâil formudur ve bu kökün yukarıda zikredilen ilk anlamında kullanılmıştır. (İbn 'Âdil, 1998, 5/551)

"Vehn" kökünün mazisi *وَهَنٌ*, muzarisi *يَهِنُ*, mastarı ise *وَهْنٌ* veya *وَهْنٌ* şeklinde gelir. Aralarında belirgin bir anlam farkı bulunmamakla birlikte bu kökün mazisinin *وَهْنٌ*, muzarisinin *يَهِنُ* formunda bir kullanımı daha bulunmaktadır. Sülesi kalıbındaki *وَهْنٌ* fiilinin "Zayıf düştü" anlamında geçişsiz ve "Zayıf düşürdü/وَهْنَهُ" anlamında geçişli olarak kullanılması da mümkündür. Ancak geçişlilik bildirmesi için *وَهْنٌ* "Zayıf düşürdü" şeklinde if'âl babına aktarılmasının dilsel açıdan daha güzel olacağı belirtilmiştir. (Feyyûmî, t.y., "vhn", 2/674) Ayrıca if'âl babındaki *أَوْهَنُ* fiilinin "Gecenin belli bir vaktinde/yarisında yürüdü" şeklinde bir anlamı daha vardır ki bu anlam "vehn" kökünün yukarıda zikri geçen ve zamana delâlet eden ikinci anlamıyla ilişkilidir. (Cevherî, 1987, "vhn", 6/2215; İbn Fâris, 1979, "vhn", 6/150)

Bahse konu kökün temel anlamlarından ilki olan "zayıflık", kişinin işinde ve fiillerinde olabileceği gibi başta kemikleri olmak üzere bütün bedeninde de söz konusu olabilir. Buna göre eylemlerinde zayıflık, gevşeklik ve yılgınlık gösteren kişi için *رَجُلٌ وَاهِنٌ* ifadesi kullanılır. Kemiklerinde ve/veya bedeninde zayıflık ve güçsüzlük bulunan kişiye ise *رَجُلٌ مَوْهُونٌ* denir. (Ezherî, 2001, "vhn", 6/234; İbn Sîde, 1996, "vhn", 1/198) Keza kaburga kemiklerinin alt yanında bulunan en kısa kemiğe de *الْوَاهِنَةُ* adı verilir. (İbn Fâris, 1979, "vhn", 6/149) Bu son kelime aynı zamanda erkeklerin pazılarında görülen bir hastalığa isim olarak verilir. Yine kişinin omuzlarında görülen sancılar veya yaşlılık döneminde boynunun arka kısmından aşağı doğru uzanan damarlarında beliren ağrılar da *الْوَاهِنَةُ* diye adlandırılır. (İbn Manzûr, ts., "vhn", 13/454; İbn Sîde, 2000, "vhn", 4/429) Az hareket eden, oturup kalkarken ağır canlı ve yavaş davranan kadına ise *امْرَأَةٌ وَهْنَاءُ* denir. Belli bir ücret mukabilinde çalışan işçiyi, yaptığı işe teşvik etmek için onun yanında bulunan kişiye ise *الْوَاهِينُ* adı verilir. (Halîl b. Ahmed, t.y., "vhn", 4/92; İbn Fâris, 1979, "vhn", 6/150) Râgıb el-İsfahânî (ö. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği) "vehn" kökünün buraya kadar işaret edilen manalarını "Vehn; bedenen veya ahlaken zayıflık anlamına gelir" diyerek çok veciz bir şekilde ifade etmiştir. (Râgıb el-İsfahânî, 1991, s. 887)

Görüldüğü üzere "vehn" kökü ve bu kökten türeyen kelimelerin anlamları daha ziyade "ضعف/zayıflık" kelimesiyle irtibatlıdır. Nitekim "za'f" sözcüğünün kimi zaman mecaz yoluyla "vehn" kelimesinin yerine kullanılması da buna işaret eder. (Ebû Hilâl el-Askerî, t.y., s. 115) Ancak "vehn" ve "za'f" kelimeleri arasında anlam bakımından nüans bulunur. Şöyle ki öncelikle "vehn" kelimesi "direnc gösterme"nin zıddı iken "za'f" kelimesi "kuvvet"in zıddıdır. (Tîbî, 2013, 4/293) Ayrıca "vehn", kişinin esasen güçlü-kuvvetli olmasına rağmen zayıf ve güçsüz bir kimse gibi davranarak gevşeklik ve yılgınlık göstermesini ifade eder. Buna mukabil "za'f" kelimesi, kişinin ilkten güçsüz olarak yaratıldığına atıfta bulunur. Bu yüzden "Allah insanı zayıf olarak yaratmıştır" demek için *وَإِنَّا وَهْنًا خَلَقَ اللَّهُ الْإِنْسَانَ ضَعِيفًا* yerine *وَإِنَّا ضَعِيفًا خَلَقَ اللَّهُ الْإِنْسَانَ* tercih edilir. (Ebû Hilâl el-Askerî, t.y., s. 115) Nitekim söz konusu anlam en-Nisâ 4/28. ayette de *وَإِنَّا ضَعِيفًا خَلَقَ اللَّهُ الْإِنْسَانَ* "İnsan zayıf yaratılmıştır" şeklinde dile getirilmiştir.

3. "وهن/vhn" Kökünün Kur'an'daki Kullanımları ve Anlam Alanı

Kur'an'da "vehn" kökü farklı türevleriyle birlikte sekiz ayette geçmektedir. Lokmân sûresinin 14. ayetinde yar alan *وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ* ifadesinde kelime iki defa tekrar ettiğinden Kur'an'da dokuz kez zikredilmiş olmaktadır. Bunlardan beş tanesi fiil (Âl-i 'İmrân 3/139 ve 146, en-Nisâ 4/104, Meryem 19/4, Muhammed 47/35); bir tanesi ism-i tafdîl (el-'Ankebût 29/41); bir tanesi ism-i fâil (el-Enfâl 8/18) iki tanesi de mastar formunda (Lokmân 31/14) dile getirilmiştir. Söz konusu ayetlerdeki kullanımlar aşağıda ayrı başlıklar altında ele alınacak, böylece "vehn" kökünün Kur'an'daki anlam alanı ve kullanımları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

3.1. Âl-i ‘İmrân 3/139

Bu ayette Allah şöyle buyurmaktadır:

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

“*Gevşemeyin, hüznlenmeyin. Eğer (gerçekten) iman etmiş kimseler iseniz üstün olan sizlersiniz.*”

Ayetin sebab-i nüzûlüne dair üç farklı rivayet bulunmaktadır. (Vâhidî, 1992, s. 124; Taberî, 2001, 6/77-79) Her üç rivayete göre de ayet, Uhud savaşıyla ilgilidir. Şöyle ki Zührî’den (ö. 124/742) gelen sebebi nüzûl rivayetine göre Uhud savaşında Müslümanlar bozguna uğramış, Hz. Peygamber’in (sav) ashabından şehit düşenler ve yaralananlar olmuştu. Sağ kalan sahâbiler ise bu ağır ve üzüntü verici tablo karşısında endişeye kapılmışlardı. Bunun üzerine Allah, müminlere gevşememelerini emrettiği Âl-i ‘İmrân 3/139. ayetinden başlayıp 154. ayete kadar olan bölümü indirmiştir. (Taberî, 2001, 6/77)

Bahse konu ayetteki “vehn” kökünden türetilen وَلَا تَهِنُوا ifadesi “gevşemeyin, yılgınlık göstermeyin” anlamında nehiy bildirir. İbn Âşûr, “vehn” kökündeki temel anlamın bedensel olarak zayıflamaya işaret ettiğini; fakat ayette bu kökün mecâzî bir kullanıma sahip olduğunu şu şekilde belirtir: “Vehn kelimesi bu ayette azim ve kararlılığın yitirilmesi, iradenin zayıflaması, ümidin yerini ümitsizliğe, cesaretin yerini korkuya, güçlü inancın yerini şüpheye terk etmesi anlamında mecaz içerir. İşte bundan dolayı ayette müminler vahn duyusuna kapılmaktan nehyedilmiştir.” (İbn Âşûr, 1984, 4/98)

Ayetteki وَلَا تَهِنُوا ifadesi, kendisinden sonra gelen وَلَا تَحْزَنُوا “hüznlenmeyin” kelimesiyle birlikte değerlendirildiğinde omuz omuza vererek cihat ettikleri kardeşlerinden bir kısmı şehit düşen, bir kısmı da yaralanan sahabeyi yüreklendirme ve teselli etme manası taşır. (Begavî, 1997, 2/110; Zemahşerî, 1986, 1/418; Kurtubî, 1964, 4/216; Taberî, 2001, 6/67) Bu teselli, bir sonraki ayette yer alan “Eğer siz (Uhud’da) bir yara aldıysanız, şüphesiz o topluluk da (Müşrikler de Bedir’de) benzeri bir yara almıştı. İşte (iyi veya kötü) günleri insanlar arasında (böyle) döndürür dururuz. (Bazen bir topluma iyi ya da kötü günler gösteririz, bazen öbürüne.)” ifadeleriyle pekiştirilmiştir. Diğer yandan وَلَا تَهِنُوا ifadesi; kardeşlerinin yaralanması veya şehit düşmesi, kısa süreli de olsa savaşta yenilginin baş göstermesi, Hz. Peygamber’in (sav) başından yara alıp dişlerinin kırılması gibi musibetler karşısında müminlerin dayanıp direnmeleri, cesaretlerini yitirmemeleri ve düşmanla savaşmaktan korkmamaları (Kurtubî, 1964, 4/216) yönünde bir tembih manası da barındırır. Bütün bunlar dikkate alındığında وَلَا تَهِنُوا ifadesiyle “Başımıza gelen musibetlerden dolayı Allah yolunda cihat etme hususunda gevşeklik göstermeyin. Bu yaşadıklarınız sizde bir cesaretsizlik ve korku meydana getirmesin. Bunların hiçbirine aldırmadan yolunuza devam edin.” şeklinde bir mesaj verilmiş olmaktadır. (Zemahşerî, 1986, 1/418)

3.2. Âl-i ‘İmrân 3/146

Bu ayette Allah şöyle buyurmaktadır:

وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيِّ قَاتَلَ مَعَهُ رَبِّيُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَاثُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ

“*Nice peygamberler var ki, kendileriyle beraber birçok Allah dostu çarpıştı da bunlar Allah yolunda başlarına gelenlerden ılmadılar, zaafa düşmediler, boyun eğmediler. Allah sabredenleri sever.*”

Bir önceki başlıkta Zührî’den aktarılan rivayette de belirtildiği üzere burada ele aldığımız Âl-i ‘İmrân 3/146. ayetin iniş sebebi de yine Uhud savaşıdır. (Taberî, 2001, 6/77) Savaşta müminlere وَلَا تَهِنُوا

"gevşemeyin, yılgınlık göstermeyin" emrinin verildiği 139. ayetten buradaki 146. ayete kadar şu hatırlatmalarda bulunulmuştur: "Kimi zaman Bedir'de olduğu gibi düşmanlarınız yara alır, kimi zaman da bugün Uhud'da olduğu gibi siz yara alırsınız. Allah'ın takdirinin bu şekilde tecelli etmesi; kendisine yürekten iman etmiş gerçek müminleri ortaya çıkarmak, onlardan şahitler edinmek ve kâfirleri perişan etmek gibi bir dizi ilahi hikmete mebnidir. Allah içinizden düşmana karşı savaşan, karşılaştığı zorluklara dişini sıkıp direnen müminleri ortaya çıkarmadan cennete giremezsiniz. İşte ölüm karşınızda duruyor; ama siz ona bakakaldınız. Hâlbuki düşmanla yüz yüze gelmeden önce onların karşısına çıkıp çarpışmayı ve şehit olmayı arzu ediyordunuz. Ayrıca Allah'ın elçisinin savaşta öldürüldüğü yönündeki asılsız haberler sizi tevhid davanız uğrunda mücadele etmekten alıkoymasın. Zira ondan önce de nice peygamberler gelip geçmişti. Şayet o ölmüş veya öldürülmüş olsaydı bu davanızdan vazgeçip eski inancınıza geri mi dönecektiniz! Bilesiniz ki hiçbir kimse Allah'ın tayin ettiği ecel gelmeden önce bu dünyadan göçüp gitmez." (Bk. Âl-i İmrân 3/140-145)

Bu hatırlatmaların ardından incelemekte olduğumuz 146. ayette geçmiş ümmetler içerisinde de aynı zorluklarla karşılaşan müminlerin olduğuna dikkat çekilmekte ve onların bu zorluklar karşısında sergiledikleri azim ve kararlılık örnek gösterilmektedir. Bu çerçevede daha önce gelip geçmiş nice peygamberin, kendisini Allah'a adanmış kimselerle birlikte Allah yolunda çarpıştıkları ve fakat başlarına gelenler karşısında *ylmadıkları* (فَمَا وَهَنُوا), *zaafa düşmedikleri* (وَمَا ضَعُفُوا) ve *boyun eğmedikleri* (وَمَا اسْتَكْبَرُوا) belirtilmektedir. Ayette "vehn" kökünden türetilen فَمَا وَهَنُوا ifadesinin anlam alanının belirgin hale getirilebilmesi için aynı ayette geçen ve onunla yakın anlama sahip olan "za'f" kökü ile "istikâne/istikâne" mastarı arasındaki anlamsal farklılıklara işaret etmek gerekir. "Vehn" kökünün anlam bakımından "za'f" kökünden farklılaştığı noktalara daha önce temas ettiğimizden burada sadece "istikâne" ile arasındaki farka değineceğiz.

Ayetteki اسْتَكْبَرَ fiilinin etimolojisiyle (ıştikak) ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Buna göre kelime "zillet" anlamındaki كَوْنٌ veya "boyun eğmek" anlamındaki كَيْفٌ kökünden ya da "hareketsiz olma" manasındaki سَكُونٌ kökünden türetilmiştir. (İbn 'Âdil, 1998, 5/589; Semîn el-Halebî, t.y., 3/432) Bazı dilciler ise kelimenin "miskinlik, acizlik" anlamındaki مَسْكِنَةٌ kökünün ifti'âl babına aktarılmasıyla oluştuğunu belirtmişlerdir. (İbn Manzûr, ts., "kyn", 13/371; Mustafevî, 1965, "kyn", 10/167-168) Kelimenin etimolojisiyle ilgili farklı görüşler bulunmakla birlikte müfessirler ayetteki وَمَا اسْتَكْبَرُوا ifadesini genel olarak "Düşmanlarına boyun eğmedi, teslim olmadılar. Korkaklık göstererek onların dinine girip zelil ve hakir duruma düşmediler." mealinde açıklamışlardır. (Ebû Hayyân, 1965, 3/372; İbn Kesîr, 1999, 2/131; Taberî, 2001, 6/117) Bu izah çerçevesinde "vehn" ve "istikâne" arasındaki farka ilişkin denebilir ki vehn; kişinin psikolojisinde ve iç aleminde beliren çözülmeyi; za'f, içerideki bu çözülmeyi bir yansıması olarak azaların güç ve kuvvetindeki çekilmeyi, istikâne ise bu acizyet halinin dışı vurarak düşmana teslim olup boyun eğmeyi ifade eder. (Râzî, 1999, 9/381) Ayrıca ayette önce فَمَا وَهَنُوا, ardından وَمَا ضَعُفُوا, son olarak da وَمَا اسْتَكْبَرُوا şeklinde bir sırlamanın takip edilmesi, bu kelimeler arasındaki nüansın anlaşılmasına yardımcı olur. Şöyle ki zikri geçen sıralama düşmana teslim olma sürecinin evrelerine atıfta bulunur. Zira yenilginin ilk evresi psikolojik olarak çözülmeye (vehn). Bu çözülmeye kişinin bedensel olarak direnme ve karşı koyma gücünün kırılmasına neden olur (za'f). Bütün bunların sonunda kişi düşmana boyun eğerek ve teslim olur (istikâne). (İbn Âşûr, 1984, 4/119; Ayrıca bk. Hudayrî, 2018, s. 1115)

3.3. en-Nisâ 4/104

Bu ayette Allah şöyle buyurmaktadır:

وَلَا تَهْنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

“Düşman topluluğunu izlemekte *gevşeklik göstermeyin*. Eğer siz acı duyuyorsanız, kuşkusuz onlar da sizin acı duyduğunuz gibi acı duyuyorlar. Üstelik siz Allah’tan onların ümit edemeyecekleri şeyleri umuyorsunuz. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”

Tespit edebildiğimiz kadarıyla ayetin sebab-i nüzûlüyle ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan birine göre ayet belli bir savaşa ilişkin olarak inmeyip cihatla ilgili genel bir emir içermektedir. (Ebû Hayyân, 1965, 4/54; Karaman vd., 2007, 2/133) Ayetin Uhud savaşıyla ilgili olduğunu söyleyen diğer görüşe göre ise Ebû Süfyan (ö. 31/651-52) ve taraftarları Müslümanlara Uhud’da kayıp verdirdikten sonra geri dönmüşlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) onların arkasından bir grup asker göndermek istedi. Ancak askerler aldıkları yaralardan dolayı acı çektiklerine dair serzenişte bulununca Allah “Düşman topluluğunu izlemekte *gevşeklik göstermeyin*” mealindeki bu ayeti indirdi. (Ebû Hayyân, 1965, 4/54; Vâhidî, 2008, 7/65; İbn ‘Âdil, 1998, 6/615)

Ayetteki وَلَا تَهْنُوا ifadesi Müslümanların savaşta başlarına gelenlerden dolayı düşmanın izini sürme ve yeniden taarruza geçme konusunda zaaf gösterip onların peşini bırakmamaları yönünde bir uyarı içerir. Bu uyarı hemen sonra gelen “Eğer siz acı duyuyorsanız, kuşkusuz onlar da sizin acı duyduğunuz gibi acı duyuyorlar” sözüyle gerekçelendirilmiştir. (Ebussuûd Efendi, t.y., 2/228) Keza وَلَا تَهْنُوا ifadesi Râgıp el-İsfehânî’nin yorumuna göre ‘itâb (kınama) manası da barındırır. Bu ‘itâbın açıklaması şu şekildedir: “Sizler savaşta çektiğiniz acılar bakımından müşriklerle eşit düzeydesiniz [Siz de acı çektiniz onlar da.] Ancak siz [zafer ve uhrevî mükafata erişmek gibi] Allah’tan umduğunuz şeylere nail olmanız, düşmanlarınızın ise bu yönde bir ümitlerinin bulunmaması bakımından onlardan avantajlı konumdasınız. Kaldı ki siz düşmanlarınızın yapıp ettiklerini Allah’ın bildiğini ve size verdiği cihat emrinde hikmet sahibi olduğunu bilmektesiniz. Öyleyse üstün olan sizlersiniz. Şu hâlde sizin yüreklerinizin [vehn duygusuna kapılmaması ve onlardan] daha güçlü olması gerekir!” (Râgıp el-İsfehânî, 2003, ss. 1424-1425)

3.4. Muhammed 47/35

فَلَا تَهْنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلَامِ وَأَنْتُمْ الْأَغْلُونَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَبْرِكُمْ أَعْمَالُكُمْ

“Siz üstün durumda iken *gevşeklik gösterip barış çağrısı yapmayın!* Allah sizinledir, amellerinizin karşılığını asla eksiltmeyecektir.”

Ayette yer alan السَّلَامِ إِلَى السَّلَامِ “*gevşeklik gösterip barış çağrısı yapmayın!*” şeklindeki hitap, Müslümanlar henüz bir gevşeklik göstermeden ve barış çağrısı yapmadan önce dile getirilmiştir. Dolayısıyla bu ifade ileride savaşa kalkışmak için şartların olgunlaştığı bir durumda gevşeklik gösterilmemesi ve zafere ulaşmak mümkünken barışa yanaşılması yönünde önceden söylenmiş bir tahzîr (ikaz) manası taşır. Zira bu ayetin yer aldığı Muhammed sûresi, Bedir savaşı ile Uhud savaşı arasına denk gelen bir dönemde nazil olmuş; ancak bu zaman zarfında Müslümanlarla müşrikler arasında herhangi bir savaş vuku bulmamıştır. Diğer yandan ayetteki tahzîr (ikaz), Müslümanlara yönelik olmakla birlikte münafıklarla da irtibatlıdır. Şöyle ki söz konusu ikaz, herhangi bir savaşın patlak vermesi durumunda içinizdeki münafıklar size “Bedir’den sonra gücümüzü toplayıp yeniden hazırlıklarımızı tamamlayıncaya kadar Müşriklerle barış anlaşması yapsak olmaz mı?” gibi kaçamak gerekçeler ileri sürerek sakın sizi gevşemeye sevk etmesin, mealinde bir ikazdır. (İbn Âşûr, 1984, 26/130) Diğer yandan ayette müminlere yönelik vahn yasağı üç gerekçeye dayandırılmıştır. Bunlardan

birincisi müminlerin hak ve hakikatin yanında olmaları sebebiyle üstün konumda bulunmaları, ikincisi Allah'ın yardım ve desteğinin onlarla birlikte olması, üçüncüsü de cihat uğrunda ortaya koyacakları hiçbir emeğin karşılıksız bırakılmayacak olmasıdır. (Sa'dî, 2000, 790)

3.5. el-Enfâl 8/18

Bu ayette Allah şöyle buyurmaktadır:

ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُؤْمِنٌ كٰذِبٌ

"İşte durum bu: (Allah müminleri güzel bir şekilde dener), bir de Allah kafirlerin tuzağını zayıf düşürendir."

Ayette "vehn" kökünden türetilen kelime مؤهن sözcüğüdür. Bu kelime "vehn" kökünün if'âl babından ism-i fâil formuna aktarılmasıyla elde edilmiştir. Bazı kıraat imamları kelimeyi مؤهن şeklinde okurken bazıları tef'îl babının ism-i fâil formunda مؤهن şeklinde okumuşlardır. Taberî her iki okuyuşun da doğru olduğunu belirtmiş; ancak Allah'ın kâfirlerin hilelerini aşama aşama boşa çıkardığını ifade etmesi bakımından مؤهن şeklindeki şeddeli okuyuşu tercih etmiştir. (Taberî, 2001, 11/89; İbnü'l-Cevzî, 2001, 2/197)

Ayetteki مؤهن kelimesi "zayıf düşüren" anlamına gelir. Bu kelimeyle Hz. Peygamber'e (sav) ve müminlere kâfirlerin kurdukları tuzakların boşa çıkarılması ve iyice güçlenip kök salmadan önce tevhid davasını ortadan kaldırma girişimlerinin sonuçsuz bırakılması kastedilir. (Hererî, 2001, s. 10/376) Allah'ın kâfirlerin hilelerini zayıf düşürüp boşa çıkarması onların gönüllerine korku salarak birliklerini bozması ve böylece kâfirlerin zaafa uğraması şeklinde de anlaşılabilir. (Kurtubî, 1964, 7/386) Ayetin başındaki ذٰلِكُمْ "İşte durum bu" ifadesi, Bedir savaşından söz eden bir önceki "(Şavaştta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü..." ayetiyle bu ayetin anlam bakımından bir bütünlük oluşturduğuna işaret eder. Dolayısıyla "vehn" kökü daha önce ele alınan ayetlerde olduğu gibi burada da cihattan söz edilen bir siyapta dile getirilmiştir.

3.6. el-'Ankebût 29/41

Bu ayette Allah şöyle buyurmaktadır:

مَثَلُ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ الْعُنْكَبُوْتِ اِذَا حَدَّثَتْ بُيُوتًا وَاِنْ اَوْهَنْ اَلْبُيُوتِ لَبِئْسَ لِلْعُنْكَبُوْتِ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ

"Allah'tan başkalarını dost edinenlerin durumu, kendine bir ev edinen örümceğin durumu gibidir. Evlerin en dayanıksız ise şüphesiz örümcek evidir. Keşke bilselerdi!"

Ayette "vehn" kökünden türetilen kelime ism-i taf'dîl formundaki اَوْهَنْ sözcüğü olup bu kelime "en güçsüz, en dayanıksız, an zayıf" anlamında karşılaştırma anlamı taşır. Örümceğin evi bir evden beklenen, sıcaktan veya soğuktan koruma, dışarıdan gelecek zararlara karşı sığınak işlevi görme, içerisine yerleşip karar kılma gibi faydaları sağlayamaması ve hafif şiddetli bir rüzgârda bile yıkılıp gitmesi sebebiyle ayette اَوْهَنْ "en zayıf/dayanıksız" diye nitelendirilmiştir. (Râzî, 1999, 25/57-58) Bu nitelendirme, kâfirlerin Allah'ı bırakıp kendilerine herhangi bir fayda sağlamayan varlıkları dost edinmelerinin, tıpkı örümceğin ördüğü evin bir evden beklenen faydaları sağlamaması gibi Allah'ın azabına karşı onlara hiçbir fayda sağlayamayacak şekilde zayıf ve dayanıksız olduğunu ifade etmektedir. (Mâtürîdî, 2005, 11/123-124)

3.7. Meryem 19/4

Bu ayette Allah şöyle buyurmaktadır:

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا

“O şöyle demişti: ‘Rabbim! Şüphesiz kemiklerim gevşedi. Saçım sakalım ağardı. Sana yaptığım dualarda (cevapsız bırakılarak) hiç mahrum olmadım.’”

Ayette dile getirilen dua cümleleri Hz. Zekeriyya’ya (as) aittir. O, bu duasının devamında akrabalarının isyankâr olmalarından endişe ettiğini belirtmiştir. Bu sebeple Allah’tan hem kendisinin hem de Yakup ailesinin manevî mirasına sahip çıkacak bir çocuk lütfetmesini dilemiş; fakat karısının kısır olduğunu dile getirmiştir. (Bk. Meryem 19/2-6) Yukarıdaki ayette de kendisinin bir çocuk sahibi olamayacak kadar yaşlandığını gösteren saçlarındaki ağarmadan ve kemiklerinin iyice zayıflamış olmasından söz etmiştir.

Ayetteki وَهَنَ fiili daha önce incelenen ayetlerden farklı olarak burada bedenen zayıflamayı, yaşlılıktan dolayı güç ve kuvvetten düşmeyi ifade etmektedir. Nitekim insanın anatomik yapısını ayakta tutan الْعَظْمُ “kemik”, her ne kadar ayette tekil formda zikredilmiş olsa da bu kelimeyle bedendeki tüm kemikler (cins) kastedilmiş; dolayısıyla güç ve kuvvetten düşme hali tüm beden için söz konusu edilmiştir. Ayrıca وَهَنَ fiilinin başka bir organla değil de kemikle ilişkilendirilmesi insanın en sağlam organı olmasına rağmen kemikler zayıfladığına göre diğer organlar çok daha fazla zayıf ve güçsüz düşmüştür şeklinde dolaylı bir manaya işaret eder. (Şevkânî, 1993, 3/379; Zemahşerî, 1986, 3/4; İbn Âşûr, 1984, 16/64)

3.8. Lokmân 31/14

Bu ayette Allah şöyle buyurmaktadır:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدِكَ إِلَهِي الْمَصِيرُ

“İnsana da anne babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi onu her gün biraz daha güçsüz düşerek karnında taşımıştır. Onun sütten kesilmesi de iki yıl içinde olur. (İşte onun için) insana şöyle emrettik: ‘Bana ve anne babana şükret. Dönüş banadır.’”

Ayetteki وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ ifadesi literal anlamıyla “güçsüzlük üstüne güçsüzlük, zayıflık üstüne zayıflık” gibi manalara gelir. Bu ifadenin ayetteki anlam ve kullanımıyla ilgili farklı yorumlar bulunmaktadır. Bir yoruma göre söz konusu ifade, annenin durumundan (hâl) söz etmektedir. Annenin karnında taşıdığı cenin büyüdükçe onu taşımamanın zorlukları da aşamalı olarak artar. Bu durum dokuz ay boyunca devam eder ve anneyi gittikçe daha da güçsüz düşürür. Buna doğum anında çektiği acılar ve lohusalık döneminde çektiği sıkıntılar da eklenince, anne, hamile kaldığı ilk dönemlerden itibaren artarak devam eden bir güç kaybına uğramış olur. (Bk. Ebû Hayyân, 1965, 8/413) Başka bir yoruma göre ise وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ ifadesi annenin değil anne karnındaki ceninin durumuyla (hâl) ilgilidir. Zira cenin anne karnındayken son derece zayıf ve güçsüz bir durumdadır. Bu yüzden annesi olmaksızın yaşamını idame ettiremez. Beslenmek, korunmak, gelişmek ve hatta nefes almak için bile anneye ihtiyaç duyar. Dolayısıyla ayetteki وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ ifadesi ceninin bu güçsüzlük ve zayıflık hallerini anlatır. (Bk. Ebû Hayyân, 1965, 8/413-414; Mustafevî, 1965, 13/238) Diğer bir yoruma göre ise ayetteki وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ ifadesi hem annenin hem de çocuğun karşılaştığı sıkıntılara, onların hamilelik ve doğum sürecindeki güçsüzlük ve zayıflıklarına işaret eder. (İbn Atıyye, 2001, 4/348) Zikri geçen her üç yoruma göre de ayetteki “vehn”

mastarı, bundan önce ele aldığımız ayette olduğu gibi burada da azim ve kararlılıktaki gevşekliği değil bedendeki güçsüzlük ve zayıflığı ifade üzere kullanılmıştır.

4. "Vehn" Kökünün Cihatla İlgili Bağlamının Bazı Çevirilere Yansıtılmaması Sorunu

Buraya kadar verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere "vehn" kökü, Meryem 19/4. ve Lokmân 31/14. ayetlerde bedensel olarak zayıf ve güçsüz düşmeyi, el-'Ankebût 29/41. ayette ise örümceğin evinin dayanıksız olmasını anlatmaktadır. Dolayısıyla zikri geçen üç ayette de somut/maddî/bedensel bir zayıflıktan söz edilmiş olmaktadır. Âl-i 'İmrân 3/139. ve 146., en-Nisâ 4/104., Muhammed 47/35. ayetlerinden oluşan dört ayette ise "vehn" kökü, insanın psikolojik olarak çözümlenip direncini yitirmesini ve manen zayıf düşmesini anlatmaktadır. el-Enfâl 8/18. ayette ise Allah'ın kafirlerin hilelerini boşa çıkaracağı ifade edilmektedir. Ayrıca bu son beş ayetin tamamı doğrudan veya dolaylı olarak Allah yolunda cihada atıfta bulunan bir bağlamda geçmektedir. Bazı meallerde işaret edilen bağlamın kimi zaman çeviriye yansıtılmadığı, bu sebeple de ilgili ayetlerin müminleri cihada teşvik eden ve onları yüreklendirme amacı taşıyan boyutunun tam olarak gösterilemediği anlaşılmaktadır. Bu durum ayetin metninde bağlamı anlamayı mümkün kılan bir kelimenin yer almadığı Âl-i 'İmrân 3/139, en-Nisâ 4/104 ve Muhammed 47/35. ayetlerin çevirisinde daha belirgin şekilde karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda bu üç ayetten birisi olan Âl-i 'İmrân 3/139. ayetin çeviri örnekleri zikredilecek; ayrıca bağlamın çeviriye yansıtılmadığı diğer iki ayetin yerlerine ilgili meâlin dipnotunda işaret edilecektir.

Âl-i 'İmrân 3/139. Ayet: وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

"*Gevşemeyin ve üzülmeyin. Siz eğer müminler iseniz muhakkak üstünsünüz.*" (Eryarsoy-Ağırakça. Ayrıca bk. en-Nisâ 4/104, Muhammed 47/35)

"*Gevşemeyin, hüzünlenmeyin. Eğer (gerçekten) iman etmiş kimseler iseniz üstün olan sizlersiniz.*" (DİB Meâli. Ayrıca bk. Muhammed 47/35)

"*Gevşemeyin/ınlamayın ve üzüntüye kapılmayın! Eğer (gerçekten) inanıyorsanız üstün gelecek olan sizsiniz.*" (Işıcık)

"*(Ey mü'minler!) Gevşemeyin ve üzülmeyin. Eğer (gerçekten) mü'min iseniz düşmanlarınızdan çok üstünsünüzdür.*" (Feyizli)

"*Eğer gerçekten mümin olduysanız, siz, daha üstün olmanıza rağmen gevşemeyin, üzüntüye kapılmayın.*" (Piriş)

"*Ve gevşeklik etmeyin, mahzun olmayın, inanmışsanız mutlaka üstünsünüz siz.*" (Gölpınarlı. Ayrıca bk. Muhammed 47/35)

"*Gevşemeyin, üzülmeyin, eğer mü'min iseniz mutlaka en üstün sizsiniz.*" (Toptaş. Ayrıca bk. en-Nisâ 4/104, Muhammed 47/35)

"*Gevşemeyin ve üzülmeyin. Eğer inanmışsanız en üstün siz olacaksınız.*" (Atay. Ayrıca bk. Muhammed 47/35)

"*Ey mü'minler, cesaretinizi kaybetmeyin, üzülmeyin de; üstün ve galip sizsiniz eğer inanıyorsanız.*" (Sadak. Ayrıca bk. Muhammed 47/35)

“Gevşeklik göstermeyin, endişe de etmeyin. Allah’ın vaadine inanıyorsanız mutlaka üstünsünüz.” (İzmirli. Ayrıca bk. Muhammed 47/35)

“Gevşeklik göstermeyin ve üzüntüye de kapılmayın; eğer [gerçekten inananlardan iseniz, en üstün olduğunuzu [bilin]!” (Akdemir)

Görüldüğü üzere yukarıdaki çevirilerde nüzûl bağlamına işaret eden açık bir ifadeye yer verilmemiştir. Bu durum ayetin ana temasını oluşturan cihat olgusunu ve müminleri “özellikle” cihada teşvik eden cesaretlendirici boyutunu gölgede bırakmış; ayrıca ayete genel bir emir izlenimi kazandırmıştır. Aşağıda yine Âl-i ‘İmrân 3/139. ayetin çevirilerini aktaracağımız iki meâlde ise işaret ettiğimiz nüzûl bağlamı tercümeyle güzel bir şekilde yansıtılmış ve ayetin cihatla ilgili boyutu net olarak ortaya konulmuştur.

“[Ey Müminler!] Uhud savaşında yara aldık diye cesaretinizi yitirmeyin ve asla üzülmeyin; zira her zaman üstün olan sizsiniz; çünkü siz müminsiniz.” (Öztürk. Ayrıca bk. en-Nisâ 4/104, Muhammed 47/35)

“Ey elçimiz Muhammed’e iman edenler! Uhud’da başınıza gelen mağlûbiyet ve verdiğiniz kayıplar sizi asla ümitsizliğe ve güvensizliğe sevk etmesin. Eğer imanınız güçlü ve peygambere itaatiniz tam ise nihaî zafer mutlaka sizin olacaktır.” (Elik-Coşkun)

Bazı meâllerde ise ayetin nüzûl bağlamı çeviri metnine yansıtılmamakla birlikte çeviri metnine düşülen notlarda buna işaret edilmiştir. Örneğin Muhammed Esed bahse konu ayeti *“Öyleyse cesaretinizi yitirmeyin ve üzülmeyin: Eğer [gerçekten] inanıyorsanız mutlaka (insanların) en üstünü olursunuz.”* (Âl-i ‘İmrân 3/139) şeklinde çevirmiş ve bu çeviriye *“Uhut’taki felakete ve Müslümanların uğradığı ağır can kaybına (takriben yetmiş kişi) bir atıf”* notunu düşmüştür. Kandemir, Zavalı ve Şimşek’in birlikte kaleme aldıkları meâlde ise ayet *“Gevşemeyin ve üzülmeyin! Eğer mü’minseniz en üstün sizsiniz.”* (Âl-i ‘İmrân 3/139) diye çevrilmiş ve bu çeviriye düşülen notta cihat bağlamında geçen en-Nisâ 4/104. ve Muhammed 47/35. ayetlerin meâlleri zikredilmiştir. Kanaatimizce yukarıda yer verdiğimiz başarılı çeviri örneklerinde olduğu gibi “vehn” kökünün geçtiği ayetlerdeki cihatla ilgili nüzûl bağlamı, çeviriye mutlaka yansıtılmalı ve böylelikle ilgili ayetin mana ve maksadı anlaşılır bir şekilde ortaya konulmalıdır.

Sonuç

“Vehn” kökü ve bu kökten türeyen kelimelerin Kur’ân’daki anlam ve kullanımlarının incelendiği bu makalede ulaşılan sonuçlar şu şekilde dile getirilebilir: Arap dilinde “vehn” kökünün, biri “zayıflık göstermek, yılmak, zaafa uğramak, bitkin düşmek” diğeri ise “gecenin geride kalan belli bir süresi” olmak üzere iki temel anlamı bulunmaktadır. İsim, fiil ve mastar türevleriyle birlikte sekiz ayette dokuz kez zikredilen “vehn” kökü, Kur’ân’daki kullanımların tamamında bu kökün zayıflığa ve gevşekliğe delâlet eden ilk anlamıyla kullanılmıştır. Bu çerçevede Meryem 19/4. ve Lokmân 31/14. ayetlerde kelime, bedensel olarak zayıf ve güçsüz düşmeyi, el-‘Ankebût 29/41. ayette ise örümceğin evinin çok zayıf ve dayanıksız olduğunu anlatmaktadır. “Vehn” kökünün geçtiği diğer ayetlerde ise ana tema dikkat çekici şekilde Allah yolunda cihattır. Bu açıdan “vehn” kökünün Kur’ân’da ağırlıklı olarak cihattan söz eden bir bağlamda kullanıldığı söylenebilir. Ne var ki çalışmanın ilgili yerinde de gösterildiği üzere bazı meâllerde “vehn” kökünün geçtiği kimi ayetlerin cihatla ilgili nüzûl bağlamı çeviriye yansıtılmamış, bu durum söz konusu ayetlerin temel mana ve mesajının anlaşılır bir şekilde ortaya konulmasını engellemiştir.

"Vehn" kökü ve türevlerinin beş ayette cihat bağlamında geçmesi, kelimenin Kur'an'daki kullanımlarının "vehn" hadisindeki genel mana ve muhteva ile örtüştüğünü göstermektedir. Nitekim ilgili hadiste Müslümanların gelecekte dünya tutkusu ve ölüm korkusundan dolayı cihattan uzak duracaklarına, bunun sonucunda da inanmayanlar karşısındaki özgül ağırlıklarını ve heybetlerini yitireceklerine işaret edilmiştir. "Vehn" kökünün cihat bağlamında zikredildiği ayetlerde ise müminlere gerek cihada çıkma konusunda gevşeklik göstermemeleri gerekse savaş sırasında meydana gelen ölüm ve yaralanmalar karşısında cesaretlerini yitirmemeleri, dayanıp direnmeleri ve savaşa devam etmekten korkmamaları emredilmiştir. Yine bu ayetlerde, Allah'ın yardımının müminlerin yanında olduğu, gerçek manada üstünlüğün ancak Allah'a imanla elde edilebileceği, düşmanların Allah'tan yana hiçbir ümitleri yokken, müminlerin ümitlerini Allah'a bağladıkları, cihat uğrunda ortaya koydukları her türlü çabanın Allah katında mutlak karşılık bulacağı gibi hakikatler hatırlatılarak müminlerin yürekleri cesaretlendirilmiştir.

Kaynakça

- Azımâbâdî, M. (1994). *‘Avnü’l-ma’bûd şerhu süneni Ebî Dâvûd ve me’ahû hâşiyetü İbni’l-Kayyim* (1-14). Dâru’l-Kütübîl-‘İlmiyye.
- Akdemir, S. (2009). *Son Çağrı Kur’an*. Ankara Okulu Yayınları.
- Altuntaş H.-Şahin M. (2006). *Kur’an-ı Kerim Meali*. (12. bs), DİB Yayınları.
- Atay, H. (2013). *Kuran Türkçe Çeviri*. Pozitif Matbaacılık.
- Begavî, E. (1997). *Me’âlimü’t-tenzîl* (1-8). Dâru Tayyibe li’n-Neşr ve’t-Tevzî’.
- Cevherî, E. (1987). *Tâcü’l-luğa* (1-6). Dâru’l-‘İlm.
- Ebû Dâvûd, S. (2009). *Sünenü Ebî Dâvûd* (1-7). Dâru’r-Risâletî’l-‘Âlemiyye.
- Ebû Hayyân, M. (1965). *el-Bahru’l-muhît*. Dâru’l-Fikr.
- Ebû Hilâl el-Askerî, H. (t.y.). *el-Furûku’l-lüğaviyye*. Dâru’l-‘İlm ve’s-Sekâfe.
- Ebussuûd Efendi. (t.y.). *İrşâdü’l-‘akli’s-selîm ilâ mezâye’l-Kitâbi’l-Kerîm*. Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-‘Arabî.
- Elik, H.- Çoşkun, M. (2015). *Tevhid Mesajı Özlü Kur’an Tefsiri*. İFAV Yayınları.
- Eryarsoy, B.-Ağırakça A. (1997). *Kur’ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli*. Buruc Yayınları.
- Esed, M. (2002). *Kur’an Mesajı Meal-Tefsir*. (Çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk). İşaret Yeynları.
- Ezherî, E. (2001). *Tehzîbü’l-lüğa* (1-8). Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-‘Arabî.
- Feyzli, H. T. (2007). *Feyzü’l-Furkan Kur’an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*. Server İletişim.
- Feyyûmî, A. (t.y.). *el-Misbâhu’l-münîr fî ğarîbi’ş-Şerhi’l-kebir li’r-Râfi’î* (1-2). el-Mektebü’l-‘İlmiyye.
- Gölpınarlı, A. (2003). *Kur’an-ı Kerim ve Meâli*. Elif Kitabevi.
- Halîl b. Ahmed, F. (t.y.). *Kitâbü’l-‘ayn* (1-8). Dâru Mektebeti’l-Hilâl.
- Hererî, M. E. (2001). *Hadâiku’r-Ravhi ve’r-reyhân fî ravâbi’ ulûmi’l-Kur’ân* (1-33). Dâru Tavki’n-Necât.
- Hudayrî, V. (2018). *el-Vehn fi’l-Kur’âni’l-Kerîm (Dirâse Mevdû’iyye)*., Havliyyetü Külliyyeti’d-Dirâsâti’l-İslâmiyye ve’l-‘Arabiyye li’l-Benât bi’l-İskenderiyye., 4(34), 1106-1181.
- İşıcık, Y. (2010). *Kur’an Meâli*. Ünlem Ofset Matbaacılık.
- İbn ‘Âdil, E. (1998). *el-Lübâb fî ‘ulûmi’l-Kitâb* (1-20). Dâru’l-Kütübîl-‘İlmiyye.
- İbn Âşûr, M. et-Tâhir. (1984). *et-Tahrîr ve’t-tenvîr* (1-30). ed-Dâru’t-Tûnusiyye.
- İbn Atıyye, A. (2001). *el-Muharrarü’l-vecîz fî tefsîri’l-kitâbi’l-‘azîz* (1-6). Dâru’l-Kütübîl-‘İlmiyye.
- İbn Fâris, E. (1979). *Mu’cemu mekâyisi’l-lüğa* (1-6). Dâru’l-Fikr.
- İbn Kesîr, E. (1999). *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm* (1-8). Dâru Tayyibe li’n-Neşr ve’t-Tevzî’.
- İbn Manzûr, M. (ts.). *Lisânü’l-‘Arab*. Dâru’l-Maârif.
- İbn Raslân, A. (2016). *Şerhu süneni Ebî Dâvûd* (1-20). Dâru’l-Felâh.
- İbn Sîde, E. (1996). *el-Muhassas*. Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-‘Arabî.
- İbn Sîde, E. (2000). *el-Muhkem ve’l-muhîtu’l-a’zam* (1-11). Dâru’l-Kütübîl-‘İlmiyye.
- İbnü’l-Cevzî, E. (2001). *Zâdü’l-mesîr fî ‘ilmi’l-‘tefsîr* (1-4). Dâru’l-Kitâbi’l-‘Arabî.
- İzmirli, İ. H. (ts.). *Kur’an-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı (Me’ân-i Kur’ân)*. Eren Yayınları.
- Kandemir, Y.- Zavalısız, H.- Şimşek, Ü. (2014). *Ayet ve Hadislerle Açıklamalı Kur’an-ı Kerim Meali*. İFAV Yayınları.
- Karaman vd., H. (2007). *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (3. bs, 1-5). DİB Yayınları.

- Kurtubî, E. (1964). *el-C mi'u li-ahk mi'l-Kur'an* (2. bs, 1-20). Dâru'l-Kütübi'l-Mısırıye.
- Mâtürîdî, E. (2005). *Te'v l t 'l-Kur'an*. Mizan Yayınları.
- Mustafevî, A. H. (1965). *et-Tahk k fi kelim ti'l-Kur'an* (1-14). Merkez  Neşri  s ri'l-'All me el-Mustafevî.
- Öztürk, M. (2014). *Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli  eviri*. Ankara Okulu Yayınları.
- Piriş, ř. (ts.). *Kur'an-ı Kerim Türkçe Anlamı*. Okyanus Yayıncılık.
- R g b el-İsfahânî, E. (1991). *el-M fred t fi garibi'l-Kur'an*. Dâru'l-Kalem.
- R g b el-İsfahânî, E. (2003). *Tefsîru'-R g b el-İsfahânî*. Dâru'l-Vatan.
- Râzî, E. (1999). *Mef t hu'l-ġayb*. Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî.
- Sadak, B. (1993). *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*. Ötüken Neşriyat.
- Sa'd , A. (2000). *Teys ru'l-ker mi'r-rahm n fi tefs ri kel mi'l-menn n*. M esseset  'r-Ris le.
- Seh renf r , H. A. (2006). *Bezl 'l-mech d fi halli Eb  D v d* (1-14). Merkez 'ř-şeyh Ebi'l-Hasen en-Nedv .
- Sem n el-Haleb , E. (t.y.). *ed-D rr 'l-mas n fi 'ul mi'l-kit bi'l-mekn n* (1-11). D ru'l-Kalem.
- şevk n , E. (1993). *Fethu'l-kad r el-c mi' beyne fenneyi'r-riv ye ve'd-dir ye min 'ilmi't-tefs r* (1-6). D ru İbn Kes r-D ru'l-Kalem.
- Taber , E. (2001). *C mi'u'l-bey n 'an te'v li  yi'l-Kur'an*. D ru Hecer.
- T bi, E. (2013). *F t hu'l-ġayb fi'l-keşf 'an kn 'i'r-rayb* (1-17). C izetu Dubay ed-Devliyye li'l-Kur' ni'l-Ker m.
- Toptaş, M. (2003). *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Me li*. Cantaş Yayınları.
- V hid , E. (2008). *et-Tefs ru'l-bas t* (1-25). ' m det 'l-Bahsi'l-' lm .
- V hid , E. (1992). *Esb bu n z li'l-Kur'an*. Dâru'l-Isl h.
- Zemahşerî, E. (1986). *el-Keşş f 'an hak iki ġav mizi't-tenzîl ve 'uy ni'l-ek v l fi v c hi't-te'v l*. Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî.